

Kanyar József: Megnyitó

Tisztelt Honismereti Akadémia!
Hölgyeim és Uraim!

A 2003-ban Nyíregyházán ötödik alkalommal sorra kerülő XXXI. Honismereti Akadémiát a város újratelepülésének 250. évfordulóján rendezzük. Az elsőt 1973-ban Hazafiság és honismeret címmel, a másodikat az ifjúsági mozgalomról 1974-ben, a harmadikat 1976-ban az irodalmi hagyományok ápolásáról, a negyediket 1982-ben a falu társadalmát, természeti környezetét feltáró honismereti tevékenységről, az ötödiket pedig most, a Rákóczi-szabadságharc 300. évfordulóján.

Hatalmas feladatot vállalt magára a Honismereti Szövetség és a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Honismereti Egyesület, amikor elkészítette az Akadémia programját. Már előljáróban is csak dicsérni tudom az évfordulóhoz méltó programot. Görcső alá veszik a téma jeles kutatói az elkövetkező napokban a Rákóczi szabadságharc korát, kiemelkedő személyiségeit, művelődéstörténetét, eredményeit, nemzetközi vonatkozásait és a néphagyományban való továbbélését. Hallhatunk előadást Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei kutatóktól, korreferátumokat a Rákóczi-szabadságharc érdekes, sajátos helyi problémáiról. Megismerkedünk a vendéglátó város és a megye nevezetességeivel, s reméljük jut idő a kellemes beszélgetésekre, baráti találkozókra a honismereti mozgalmat gazdagító gondolatcserékre is.

Kedves Hallgatóim!

Szeretnénk még röviden szólni a nemzet emlékezetének soha el nem törölhető artikulációjáról. Az immár 31. alkalommal megrendezendő akadémia ezúttal is nagy történelmi és sorsfordító idöket idéz majd. A velünk élő történelem eredményeit idézzük, nagy korok nagy embereit. A Honismereti mozgalmunk ismét felvállalja – missziót óvó, védő és megőrző munkájával –, történelmünk és nemzetünk ezredéves kontinuitását és nemzeti öntudatának erősítését. Tudva, hogy a nemzet emlékezetének soha nem törölhető el a fénye és igazsága!

Tisztelt Honismereti Akadémia!

Rákóczi kurucainak földjén, Petőfi szavaival idézzük meg hazánk szentjét, a szabadság vezérét, sötét éjben fényes csillagunkat. Ragyogja be az elkövetkező napokat ez a csillag, engedjük szívünkhöz közel Rákóczi szellemét, hogy elmondhassuk: a hűség iránta a mi keblünkben is ép. És ez lesz Rákóczi újabb nemzetfelemelő győzelme.

Köszöntve a megye és a város vezetőit, az ország minden részéből összesereglett honismereteket, megköszönve a tudós szakemberek ünnepi készülődését, megnyitom a XXXI. Országos Honismereti Akadémiát. Kívánok hasznos és eredményes ünnepi tanácskozást.

A Honismereti Akadémia kitüntetettjei

A Honismereti Szövetség elnöksége a megyei egyesületek javaslatára 2003. május 15-i ülésén többségi szavazással a következőknek ítélte a kiemelkedő honismereti munkásság elismerésére alapított

Bél Mátyás – Notitia Hungariae Emlékérmét:

Ravasz János, aki Szederkényben született 1922-ben. Az elemi iskolát helyben, a középiskolát Bonyhádon és Mohácson végezte. A Műegyetem Állatorvosi Karán folytatta felsőbb szintű tanulmányait, mellette a Bölcsész Kar előadásaira is járt rendkívüli hallgatóként. Tanulmányait a háborús események miatt nem tudta befejezni.

1950-ben a földművelésszövetkezet ügyvezető elnöke lett Szederkényben. 1956-ban bekapcsolódott a forradalmi eseményekbe és tagja lett a helyi munkástanácsnak, ezért internálták. A bántalmazások következtében megromlott a látása. 1960-ban a szederkényi könyvtár és művelődési otthon vezetőjeként megindította a honismereti szakkört. Ezzel párhuzamosan szülőhelye múltját kutatta és elkészítette a Hétszázéves Szederkény című írását, ami országos pályázaton első díjat nyert és könyv alakban is megjelent a Művelődésügyi Minisztérium kiadásában.

1972-ben, a község fennállásának 700. évfordulóján időszakos helytörténeti kiállítás keretében mutatta be a Szederkény múltjához tartozó tárgyi emlékeket és dokumentumokat. A kiállításnak rendkívül nagy sikere volt és az elszármazott szederkényiek közül igen sokan nézték meg.

Ötéves szívós munkával készítette el A Pécsi Tudományegyetem története című kéziratát. Ezt az 1300 oldalas művet a Pécsi Egyetemi Könyvtár őrzi, sokan használják forrásként. Sajnos, könyv alakban még nem jelent meg.

1980-tól, hat éven át a helyi általános iskola felső tagozatán heti egy órában helytörténetet tanított.

1990-ben a Szederkényből kitelepítettek és leszármazottaik, valamint az otthon maradt szederkényiek összefogásával Honismereti Egyesületet hozott létre. Az egyesület tagjai évente találkoznak hol a németországi Elsendorfban, hol pedig Szederkényben. Az Egyesület évente megjelenteti a kétnyelvű Szederkény – Surgetin című honismereti évkönyvét. Az évkönyv 1995-től meg is jelent minden évben Ravasz János szerkesztésében. A kötetek Szederkényről szóló történeti, földrajzi, néprajzi tanulmányokat, irodalmi műveket, művészeti alkotásokat közölnek a községről, vagy olyan szerzőktől, akik szederkényiek, illetve a Szederkényből elszármazottak. Az Egyesületnek ma több mint másfélszáz tagja van.

1993-ra elkészült a Falumúzeum Ravasz János szervezésében, a megyei múzeumigazgatás szellemi, és a Németországban élő egyesületi tagok anyagi támogatásával. A múzeum elsősorban helytörténeti jellegű, de a történeti dokumentumok mellett, az utolsó két század tárgyai között jelentős néprajzi anyag is található.

A téli hónapokban évtizedek óta történelmi, helytörténeti előadásokat tartanak Ravasz János szervezésében.

A közelmúltban készült el és jelent meg könyv alakban A magyarbólyi evangélikus egyházközség története, amely monografikus alapossggal dolgozza fel a gyülekezet életét, meg-

A Bél Mátyás-díjas

Dr. Tóth Ferenc Dr. Tóth László

jelenítve azt a történeti hátteret, ami egyik meghatározója volt a drámai múlttal rendelkező egyházközségnek.

A hajlott kort megélt Ravasz János még ma is szervezi és fenntartja a községében azt a honismeret után érdeklődő közösséget, amely miatt soha nem gondolt települése elhagyására, akikért önzetlenül oly sokat fáradozott.

Dr. Tóth Ferenc nyugalmazott múzeumigazgató, aki hetvenöt évvel ezelőtt 1928. január 4-én született Makón. A középiskolát szülővárosában a Csanád Vezér Gimnáziumban végezte, amely iskolába olyan sok neves személyiségek jártak, mint József Attila, Erdei Ferenc.

Egyetemi tanulmányait magyar–történelem szakon, a Szegedi Egyetemen folytatta. Az egyetem elvégzése után 1952–1953 és 1955–1964 között volt iskolájában, az akkor már József Attila Gimnáziumban tanított. Közben két évig a Szegedi Egyetem Történelem Tanszékén tanársegéd, könyvtáros volt. Doktori disszertációját *A makói parasztház* címmel írta és védte meg.

1964-től nyugdíjazásáig, 1988-ig a makói József Attila Múzeum igazgatója volt. Múzeumigazgatóként méltó folytatója neves elődeinek Pesovár Ferenc néprajzos, Péter László irodalom- és helytörténész munkájának. Mint minden kisváros múzeumigazgatója, ő is a város kulturális „mindönöse” volt.

Múzeumi munkásságának első felében épült meg Makón az intézmény új épülete, ekkor alakult ki a múzeum udvarában a Makót és környékét bemutató néprajzi gyűjtemény, a hagyományos ház, az apátfalvi ház, és a különböző mezőgazdasági melléképületekből álló együttes. Jelentős szerepe volt az Ópusztaszeren, a Nemzeti Történeti Emlékparkban létesült skanzen makói, hagyományos házának kialakításában. Neki köszönhető, hogy Makón az Espersit-ház irodalmi múzeum lett. A neves irodalom- és művészetpártoló makói ügyvéd házában tanulmányozható József Attila, Móra, Ferenc, Juhász Gyula makói tevékenysége, Tornyai János, Endre Béla, Rudnay Gyula és Vén Emil festészete. Dr. Tóth Ferenc tudományos munkásságának köszönhető, hogy aki Makó és környéke történelmével, József Attilával, Juhász Gyulával, Móra Ferencsel, a népi írók mozgalmával, Hollósy Kornéliával, Páger Antallal, a makói hagyománnyal,

a Nemzeti Parasztpárt megalakulásával foglalkozik, nem kerülheti meg Tóth Ferenc forrásokban gazdag tanulmányait, könyveit.

Nyugdíjazása után vezető szerepet vállalt Makó akkor alakuló, elsősorban a kultúrához kapcsolódó civil szervezeteinek, egyesületeinek létrehozásában működésében: így az Erdei Ferenc Társaság, a Szirbik Miklós Társaság és a Makói Keresztény Értelmiségi Szövetség.

Tóth Ferenc munkásságát szülővárosa 1990-ben *Díszpolgári címmel*, Csongrád Megye Közgyűlése 1998-ban *Megyei Alkotói Díjjal* jutalmazta.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület a 2011. évi közgyűlésén tiszteletbeli tag címmel tüntette ki. A hetvenedik születésnapjára, 1998-ban a Makói Múzeumi Füzetek sorozatban megjelent Tanulmányok Tóth Ferenc köszöntésére vaskos kötetben lévő bibliográfia 317 tételt tartalmaz, ami az utóbbi öt évben tovább növekedett, nemcsak cikkekkal, tanulmányokkal, hanem önálló kötetekkel is.

Jelentősebb művei: A makói ház (1982); Egy makói hagymás család életútja (1982); Erdei Ferenc a makói diák (1986); A Parasztpárt megalakulása (1989); A parasztház és berendezése. In: Csongrád Megye népművészete (1990); Makó régi térképei, Makó monográfiája (1992); Makó története. Makó monográfia IV. kötetének négy fejezete (1993); Makói hagyma. Makó monográfia II. (1998); Csongrád megye műemlékei (szerk. és a Makó, Makó környéki épületek, műemlékek leírása (1999); Apátfalva – Száz falu könyvesháza (2000).

Szerkesztette és jelenleg is szerkeszti az alábbi kiadványsorozatokat: Makói Múzeumi Baráti Kör értesítője 1–11. (1965–1972); Makói Múzeumi Füzetek 4–59., 61–75. (1969–1993); Makói Múzeum forráskiadványai 1–8. (1970–1986); Makói Múzeum adattára 1–5. (1971–1987); Az Erdei Ferenc Társaság füzetek 1– (1988); A Makói Keresztény Értelmiségi Szövetség füzetek 1– (1992); Makó monográfiája (1992); Makói életrajzi füzetek 1– (1993); Szirbik Miklós Társaság füzetek 1– (1996); Makói hagymás kötetek 1– (1996).

Dr. Tóth László 1929. április 17-én született Budapesten. A honismereti mozgalommal akkor került közelebbi kapcsolatba, amikor 1971-ben a Népművelési Intézet akkor megalakult Felnőttnevelési Osztályának vezetője lett. Itt dr. Novák Józseffel, a honismereti mozgalom legendás alakjával a mozgalom szakköri háttérének szervezeti irányítási ügyeit gondozta.

1973-ban már Nyíregyházán, a Megyei Művelődési Központ főmunkatársaként dolgozott. Az első honismereti akadémiai egyik szervezője. Az egy hetes rendezvényekről Tóth László rendszeren adott hírt országos és megyei napilapokban.

Tóth László 1991-ben nyugdíjba ment, azóta a Nyíregyházi Rádió külső munkatársa, műsorainak, riportjainak száma mostanra az ezret is meghaladta. Ezekben a műsorokban a honismereti mozgalom iránti régi vonzalma rendszeresen érződik. A megyei honismereti tevékenység megújulásának időszakában a Megyei Egyesület mint közhasznú szervezet megalakulásakor nagy lelkesedéssel állt az ügy mellé, több alkalommal népszerűsítette Egyesületet rádiós műsoraiban, és interjúkat készített a tagokkal. Évek óta munkálkodik a megyei honismereti mozgalom emlékeinek összegyűjtésén. A 2003. évi Nyíregyházán megrendezendő Országos Honismereti Akadémia előkészítéséből is fiatalokat megszégyenítő lelkesedéssel vette ki a részét.

Honismereti Munkáért Emlékplakettel kitüntetettek

Néma Sándor a Győr-Moson-Sopron Megyei Levéltár igazgatója. Több mint tíz esztendeje a megyei egyesület alelnökéként dolgozik, az utóbbi esztendőben az elnök betegsége miatt az ő teendőit is ellátta. Gimnazista korától vesz részt a mozgalomban, egyetemi éve alatt sem vált meg tőle. Hajdani tábors diákként vett részt a megyei táborok munkájában: hasonlóképpen a megyei vetélkedőkben, pályázatokban is. Nélküle a megyei munka nem tartana azon a szinten, ahol most áll. Írásaiban foglalkozik a megye egyleteinek történetével, a szülővidék hegyközségi törvényeivel, a községek és városok pecsétjeivel, a megye közigazgatásának történetével és szerkeszti a Kisalföldi Levéltári Füzeteket, illetve a Száz magyar falu könyvháza sorozat megyei köteteit.

A Nagyvárad központtal működő *Partiumi és Bánsági Műemlékvédő Emlék helyi Bizottság* éppen tíz esztendeje, 1993-ban kezdte meg működését Hivatalos civil szervezetként bejegyezve, összefogja a Partium és a Bánság hat megyéjében élő és dolgozó helytörténeti, néprajzi, mű-

emlékvédő gyűjtőket és kutatókat, a honismeret iránt érdeklődőket. Minden tavasszal egynapos Partiumi Honismereti Találkozót szerveznek Nagyváradon, pályázatokat írnak ki, amiket a Varadinum ünnepek keretében értékelnek. Minden ősszel háromnapos Partiumi Honismereti Konferenciát tartanak. Az ifjúság számára minden évben honismereti tábort szerveznek, ahol várak és kastélyok műemlékvédelmére, állagmegóvására törekednek. Kiadják az évente 1-2 számmal megjelenő *Partium* című honismereti lapot, valamint az évente ugyancsak 1-2 számmal napvilágot látó *Partiumi Füzetek* című kiskönyv-sorozatot. Kezdetől fogva szoros együttműködnek a magyarországi Honismereti Szövetséggel. Az Emlékhely Bizottság elnöke *Dukrét Géza* tanár, akinek neve és tevékenysége gyakorlatilag összeforrott a szervezet működésével és eredményeivel.

Reindl Erzsébet (nyugalmozott tanítónő) Tapolcán született 1937-ben. 1957-ben végezte el Veszprémben a Tanítóképzőt, majd 1970-ben szerzett idegenvezetői képesítést. Munkája mellett több fontos társadalmi funkciót is betöltött. 1971-től 1992-ig gyermekek részére honismereti szakkört és nyaranta honismereti ifjúsági tábort szervezett és vezetett. A szakkör és az ifjúsági tábor elméleti és gyakorlati felkészítő munkája olyan eredményesen működött, hogy jelenleg több tanítványa felnőttként is részt vesz Veszprém megye honismereti munkájában. Több évtizede rendszeresen fényképezi Tapolca és a megye jeles eseményeit, így mára a honismereti mozgalom számára is fontos fényképgyűjteménnyel rendelkezik. Hosszú ideig aktív tagja volt a Veszprém Megyei Honismereti Egyesület Elnökségének. Írta és szerkesztette a *Tapolcai Életrajzok* kiadványsorozat több kötetét. Helytörténeti írásai folyóiratokban és antológiákban jelentek meg.

Rémiás Tibor a Miskolci Herman Ottó Múzeum munkatársa hosszú idő óta értékes és színvonalas honismereti munkát végez. Tevékenységével sikerült a Herman Ottó Múzeumot és a Megyei Honismereti Egyesületet közel hozni egymáshoz. Kiemelkedő az a szerkesztői munka, amit a megyei honismereti periodikánk érdekében végez. Az évfordulók alkalmából külsőszakmót jelentetett meg, így a millenniumi, a Kossuth-év, a Rákóczi-szabadságharc helytörténeti vonatkozásait gyűjtötte kötetbe. A Szülőföldünk szerkesztői munkáját társadalmi megbízatásban végzi, tiszteletdíj nélkül. Kezdeményezője volt és megvalósulásában is vezető szerepet vállalt, s vállal a hetedik éve megtartott nyári középiskolai honismereti tábort, ahol évről évre több mint harminc tanuló ismeri meg a helytörténeti kutatás módszertanát. A két-évente meghirdetett Istvánffy Gyula Honismereti Gyűjtőpályázatot a múzeumban gondozza, értékelésében kollégáival együtt részt vesz. A XXX. Honismereti Akadémia lebonyolításában elévülhetetlen érdemeket szerzett.

Szatmári Lajos 1932-ben kitűnő minősítésű tanítói oklevelet szerzett a Sárospataki Református Tanítóképző Intézetben, ahol mint hadiárva, tandíjmentes diák volt. 2002-ben a 70. évforduló alkalmából a ritkán adományozható rubin diplomát is elnyerte.

1932 és 1936 között Györgyartlón tanított, hatosztályos osztatlan, 70 tanuló népiskolában. A 400 főnyi tanyasi cselédség kulturális életének egyetlen munkása volt. Mindent megtett, amit egy tanítótól, népművelőtől el lehetett várni.

1936 és 1948 között (a háborús években eltöltött katonaság és hadifogság kivételével) a sárospataki református központi iskolában igazgató-tanító volt. Itt cserkészcsapat-parancsnokként, énekar-vezetőként is tevékenykedett a tanítás mellett. A háború alatt angol hadifogságba került, ahol több társával ún. „Tábori Stúdiót” alakítottak: iskolát, istentiszteletet, ünnepélyt szerveztek, lelki segílyt nyújtottak. Erről az időről könyvet is írt, de az kiadásra nem kerülhetett. Kéziratként a Hadtörténelmi Intézet Levéltárában őrzik.

1947-ben jelentkezett szaktanári továbbképzésre és munka mellett 1952-ben kitűnő minősítésű magyar-történelem szakos tanári képesítést nyert. 1948-tól a Sárospataki Állami Tanítóképző gyakorló iskolájában tanított 1957-ig. Azóta a Pest megyei Nagykovácsi község elismert tanára, díszpolgára, krónikaírója és helytörténésze.

Honismereti Emléklappal kitüntettek

Budapest: dr. Bolla Dezső, Praimajer Mária, dr. Sipos Lajos. *Baranya megye:* Cserfai Sándor, Ravaszdi László, Schwarckpf Ádámné. *Bács-Kiskun megye:* Nagy Jánosné, Réthey Prikkel Lajos, Schantlné Farkas Julianna, dr. Sütő Mihályné, Varga Istvánné. *Békés megye:* Bozó Vilmos,

Bozó Vilmosné, Fabinyi Gáborné, Kiss-Horváth Sándor, *Csongrád megye*: dr. Faltin Erzsébet, Kovács Józsefné. *Fejér megye*: Kunstár Béla, Laczkóné Kiss Ágnes, Nagy Imréné. *Somogy megye*: Freisz Kázmér, Lesz Gyula, B. Tóth Tibor. *Szabolcs-Szatmár-Bereg megye*: dr. Bene János, dr. Galambos Sándor, Ilyés Gábor, dr. Kriveczky Béla, Kujbusné dr. Mecsei Éva, dr. Szabó Géza, Szalga Zoltán, Tóth Sándor. *Tolna megye*: Bonyhádi Honismereti Kör, Bíró Gyula, Bíró Mártonné, Bujdos István, Endreffyné Takács Mária, Ezer Anita, Gesztesi Enikő, Szóts Zoltán. *Vas megye*: Biczó Ferenc, Dénes József, Keresztúry Józsefné; Molnár Gábor, Pálffy József. *Veszprém megye*: dr. Csizsár Miklósné, Horváth Lajos, Nyulasi József, Pápai Honismereti Tábor.

Rákóczi szellemében

A honismereti mozgalom legrangosabb, évente más helyszínen és témakörben sorra kerülő, nagyszabású seregszemléje a Honismereti Akadémia, amelynek ebben az esztendőben Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Nyíregyháza adott otthont. Az ünnepélyes megnyitóra 2003. június 30-án került a Megyeháza dísztermében. A Himnusz eléneklése után, *Halász Péter* elnök köszöntőjét és dr. *Kanyar Józsefnek*, a Honismereti Szövetség tiszteletbeli elnökének megnyitóját követően dr. *Kiss Sándor*, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Közgyűlésének alelnöke, *Mikó Dániel*, Nyíregyháza Megyei Jogú Város alpolgármestere, valamint dr. *Szabó Géza*, a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Honismereti Egyesület elnöke üdvözölte az Akadémia mintegy 180 részvevőjét. A megnyitó ünnepi hangulatát a *Rege Együttes* zenei műsora és *Vachter Zsuzsa* Petőfi Sándor: Rákóczi című versének szavalata szolgáltatta. A Honismereti Akadémiák „kopjfájára” a megye nevében *Huszka Józsefné* és *Hubainé Iványi Katalin* kötötte fel a beregi keresztzemes technikával hímzett szalagot.

A Honismereti Szövetség díjait dr. *Kanyar József*, a megyei honismereti pályázaton díjazottak elismeréseit pedig dr. *Szabó Géza* elnök, *Kujbusné dr. Mecsei Éva* főlevéltáros és dr. *Angyal Sándor*, a Kelet-Magyarország főszerkesztője adta át.

Ezt követően R. *Várkonyi Ágnes* egyetemi tanár tartotta meg A Habsburg-abszolutizmus és Rákóczi állama című előadását, amelyben elsősorban II. Rákóczi Ferencnek azon erőfeszítéseiről beszélt, amelyek során megkísérelte megteremteni a korábban Osztrák tartományként létező Magyarország önálló pénzügyét, gazdaságát, hadiiparát, különösen pedig külpolitikáját. Az első nap délutánján a város hely- és művelődéstörténeti értékeivel ismerkedtek az résztve-

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye szalagjának felkötése

R. Várkonyi Ágnes előadását tartja

vők. Este *Gazda László*, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Közgyűlés elnöke fogadáson látta vendégül és köszöntötte az Akadémiát.

Július 2-án a Zrínyi Ilona Gimnáziumban előadásokkal folytatódott az Akadémia programja. *Barta János* egyetemi tanár Magyarország és Európa a XVIII. század elejei helyzetét vizsgálta, *Kovács Ágnes* egyetemi docens Károlyi Sándor történelmi szerepéről beszélt. *Csorba Csaba* főiskolai docens a Rákóczi-szabadságharc korának művelődéstörténeti hátterét ismertette, *Kováts Zoltán* főiskolai docens a történeti demográfiai kutatások helytörténeti vonatkozásait elemezte, *Szabó Géza* főiskolai docens pedig a Rákóczi-szabadságharc történelmi megítélésével kapcsolatos vitákról szólt, és a szabadságharc befejezésével kapcsolatos ellentmondásos vélekedésekkel foglalkozott *Dénes Iván Zoltán* egyetemi tanár előadása is. *Bebec Andrea* főiskolai tanár a Rákóczi-szabadságharc kárpátaljai eseményeiről, *Krivecky Béla* főiskolai docens Rákóczi felső-tiszai hadjáratáról beszélt, *Czövek István* egyetemi tanár pedig Oroszország és a Rákóczi szabadságharc vezetőinek emberi és diplomáciai kapcsolatait taglalta. Este a Sóstói Múzeumfaluba látogattak az Akadémia résztvevői, ahol az Igrice-néptáncgyűttes műsorában gyönyörködhettek.

Július 2-án délelőtt hat előadás hangzott el a megyével és székhelyével kapcsolatos témákról. *Takács Péter* egyetemi docens – az esztendő másik jeles évfordulójára is gondolva – Deák Ferenc politikai gondolkodásával, történelmi küldetésével; *Németh Péter* ny. megyei múzeumigazgató a régió Árpád-kori képével, *Molnár Sándor* múzeumigazgató Tarpa, Vásárosnamény és Vaja Rákóczi-szabadságharcban játszott szerepével; *Kujbusné Mecsei Éva* főlevéltáros pedig a város 250 évvel ezelőtti újratelepítésének körülményeivel foglalkozott. *Margócsy József* ny. főiskolai főigazgató előadásnak témája Nyíregyháza, az akaratos (vagy talán inkább: határozott koncepciójú, eltökélt) város volt, *Karádi Zsolt* főiskolai tanár pedig Krúdy világának filmen való megjelenítéséről beszélt elsősorban a Huszárik rendezte Szinbád képeinek fölelevenítésével.

Ha valamiképpen meg akarnánk ragadni a XXXI. Honismeret Akadémián elhangzott előadások, korreferátumok közös nevezőjét, akkor – legalábbis a magam részéről – az ismeretek

elkesítő felfrissítésében határozom meg fő értéküket. Hiszen elsősorban olyan témák szerepeltek az Akadémia napirendjén, amelyről történelemben, irodalomban jártas emberek meglehetősen sokat tudnak, de természetesen sohasem eleget. Mennyi mindennek kellene utána nézni, mennyi mindenről lenne jó még többet tudni – nekem legalábbis ez volt az érzésem az előadások hallatán. De nem csak én érezhettem így, mert a résztvevők egyike már az Akadémia másnapján örömmel újságolta: sikerült megvennie egy nyíregyházi antikváriumban Rákóczi önéletrajzi írását, a Vallomásokat. Ha pedig többünkben megfogalmazódott, hogy e témákról, különösen Rákóczi koráról még többet kellene tudnunk, akkor a XXXI. Honismereti Akadémia megvalósította kitűzött célját, sőt: teljesítette hivatását.

Július 2-án délután az Akadémia négy szekcióban folytatta munkáját.

Az 1. szekció témája a Rákóczi szabadságharc, vezetője Krivecky Béla főiskolai docens volt. Elhangzott kiselőadások: Henszel Ágota főlevéltáros: Rákóczi seregének hadellátása Szabolcsban és Szatmárban, Ulrich Attila főmuzeológus: Pénzügyi problémák és pénzforgalom a Rákóczi-szabadságharc alatt, Dukrét Géza helytörténész: II. Rákóczi Ferenc kapcsolat Erdéllyel (s főként a Partiummal), Kenyéri Kornélia: Az első magyarországi hírlap: Mercurius Veridictus Hungaria.

A 2. szekció témája A szabadságharc személyiségei volt, vezetője Takács Péter egyetemi docens. Előadások: Lakatos Sarolta: II. Rákóczi Ferenc és az Aranygyapjas Rend, Mészáros Kálmán: A szabadságharc katonai vezetői régióinkban, Csatáry György főiskolai docens: Rákóczi-hagyományok Kárpátalján, Sípos Ferenc helytörténész: Nyúzó Mihály.

A 3. szekcióban Sallai József főiskolai docens vezetésével a szabadságharc és a helytörténetírás kapcsolatával foglalkoztak. A következő kiselőadások hangzottak el: Tóth Sándor helytörténész, alezredes: A Rákóczi-bicentenáriumban Szabolcs megyében, Tamás Edit főmuzeológus: Kaszától napjainkig (Rákóczi megemlékezések az 1903-as kiállítástól napjainkig), Sallai József főiskolai docens: A helytörténetírás a magyar felsőoktatásban; L. Tóth László publicista: Mozgalm, vagy valami más? – címmel a honismereti mozgalom jelenéről és jövőjéről.

4. szekció a Nyíregyháza 250 éves története a helytörténeti kutatások tükrében címet viselte, vezetője Takács Péter egyetemi docens volt. Bodnár Zsuzsanna néprajzos főmuzeológus a tirpákok néprajzáról, Szabó József főiskolai docens Szabolcs vármegye XIX. századi iskolatörténetéről, Ilyés Gábor tanár nyíregyházi személyiségek emlékjeleiről, Jánosi Zoltán főiskolai tanár, kari főigazgató pedig Ratkó József költészetéről beszélt. Délután az érdeklődők részt vehettek Nyíregyháza újrateremtésének 250. évfordulója alkalmából rendezett képzőművészeti kiállítás megnyitásán, vacsora után pedig L. Tóth László Mi a haza? című műsorában legkedvesebb verseit szavalta el.

Július 3-án az Akadémia résztvevői Szabolcs-Szatmár-Bereg megye művelődési értékeivel ismerkedtek, három különböző útvonalon szervezett tanulmányút keretében. A három úton haladó négy autóbussz utasai este Vaján találkoztak, ahol megkoszorúzták II. Rákóczi Ferenc és Vay Ádám szobrát, s megtekintették a helyi múzeum kiállítását.

Július 4-én meghallgattuk a négy szekcióvezető beszámolóját, majd rövid „Szabad Fórum” következett. Az itt többen fölvetették, jó lenne, ha a Honismeret folyóiratot meg lehetne vásárolni az újságárusoknál, javasolták továbbá egy honismereti kézikönyv összeállítását és megjelentetését. Megfogalmazódott az igény: a következő honismereti akadémián kapja meg mindenki a résztvevők teljes listáját, feltüntetve ki mivel foglalkozik, mi az érdeklődési köre, milyen tevékenységet végez a honismereti mozgalomban, melyek a fontosabb publikációi stb. Egy ilyen „lista” alapul szolgálhatna egy elkészítendő „Honismereti ki-kicsoda” számára.

Halász Péter, a Honismereti Szövetség elnöke megköszönte Szabolcs-Szatmár-Bereg megyének és Nyíregyháza városának, minden előadónak, szervezőnek és résztvevőnek színvonalas munkájukat, töretlen érdeklődésüket. Végezetül a XXXII. Honismereti Akadémia szervezésére vállalkozó Heves Megyei Honismereti Egyesület megbízásából az egri születésű Halmi Lászlóné átvette az Akadémiák vándorbotját, s a Szózat elnéklésével véget ért a 2003. évi Honismereti Akadémia.¹

H. P.

¹ Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Önkormányzatának támogatásával a Megyei Honismereti Egyesület megjelenteti a XXXI. Honismereti Akadémián elhangzott előadások és beszámolók szerkesztett szövegét. Ennek időpontjáról és beszerzésének módjáról olvasóinkat tájékoztatni fogjuk. Ettől függetlenül néhány előadást a Honismeret folyóiratban is közölni fogunk. (Szerk.)

Emlékezés dr. Vargha Károlyra, a polihisztorra

2003. március 18-án főhajtással emlékeztünk dr. Vargha Károlyra, halálának 10. évfordulóján Pécssett, a Vak Bottyán u. 42. sz. alatti ház falán elhelyezett emléktábla előtt, ahol hosszú időn keresztül lakott. A Baranya Honismereti Egyesület is elhelyezte tisztelgő koszorúját és e sorok írója mondta a megemlékező beszédet.

Ki is volt dr. Vargha Károly? Milyen kötődése volt a honismereti mozgalomhoz és mit tett érte?

Sokoldalúan elkötelezett, sokoldalúan képzett ember volt, mert volt aki úgy emlékezik reá, mint történelemtanárra, mások énekkari karvezetőként ismerték meg, sokan a magyar nyelvtan alapjait sajátították el tőle, de oktatott tanszékvezetőként a Pécsi Pedagógiai Főiskola Német Tanszékén, foglalkozott zenei műfordításokkal, ismert volt szövegírói tevékenysége, jelentős volt a magyarországi németek képviselőjében folytatott munkálkodása és elévülhetetlen érdemeket szerzett a honismereti mozgalomban is.

A Somogy megyei Szentlászló községben született 1914. november 7-én. (A település 1950. január 1. óta Baranya megyéhez tartozik.) Édesapja kántortanító volt a községben. Már gyermekkorában megtanulta a német nyelvet, hiszen a községet akkor szinte teljes egészében németek lakták. Szigetvárott, majd Pécssett végezte el az állami polgári fiúiskolát, ezt követte a Pécsi Püspöki Tanítóképző Intézet, majd a Szegedi Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola ahol magyar–német–történelem szakos tanári diplomát szerzett. Tagja volt – magyar ösztöndíjasként – 1938/39-ben a berlini Collégium Hungaricumnak. Hazatérve Szegeden folytatta tanulmányait, ahol 1941-ben bölcsész tudományi doktorrá avatták „summa cum laude” fokozattal.

Tanárként működött a Szegedi Királyi Katolikus Tanítóképzőben, Kőszegen az Állami Tanítóképző Intézetben, Baján az Állami Tanítóképző Intézetben, Pécssett az Állami Tanítóképző Intézet és Liceumban, a Pécsi Szakértettség Tanfolyamon, végül 1951-től a Pécsi Pedagógiai Főiskolán. 1975-ben ment nyugdíjba tanszékvezető tanárként.

Aktív honismereti tevékenységét 1955-ben kezdte. Munkatársakkal látott hozzá a baranyai mondavilág összegyűjtéséhez. A magyarok, a németek, a horvátok és a cigányok mondananyagából mindazt megkísérelte összegyűjteni, ami kezdetektől fogva elérhető volt. Gyűjtőmunkájuk eredményeként három könyv jelent meg: A földalatti birodalom (a baranyai bányászok meséiből, társszerző *Rónai Béla*); A Pécs-környéki magyar és német bányászok hagyományvilága; Rejtett kincsek nyomában (baranyai mondagyűjtemény, társszerző *Rónai Béla* és *Muszty László*). 1961-ben *Rónai Bélával* közösen adta ki a második bányászmesze kötetet: *Furfangos bányászlegény* címmel. Ennek német nyelvű változatát is elkészítette és kiadta.

1960 óta irányította a megye honismereti szakköri mozgalmát a Baranya megyei Tanács Művelődési Osztály megbízott vezetőjeként. E mozgalom kibontakoztatása érdekében sajtó alá rendezte *Csekei István* Baranya és Pécs bibliográfiáját.

Megírta 1965-ben, Baranya megye első honismereti olvasókönyvét majd a másodikát 1975-ben jelentette meg. E témakörben kiadott további munkái: Honismereti tanulmányok (társszerzők: *Glatz Ferenc*, *Kovács Máté*); Gondolatok a Baranya megyei honismereti szakkörök munkájának megtervezéséhez az 1976–2000-ig terjedő időre; A Baranya megyei honismereti szakkörök szervezeti szabályzata és ügyrendje; Baranya megyei honismereti íráskorok

Helytörténeti bibliográfia a Baranya megyei Honismereti szakkörök számára; A Baranya megyei honismereti gyűjtemények közművelődési jelentősége.

Számos dolgozata és tanulmánya jelent meg a Zselicsegről magyar és német nyelven (Zselici dolgozatok öt kötetben, mintegy ezer oldalon). Kimagasló érdeme, hogy a honismereti szakkörök tevékenysége nyomán, az általa javasolt módon megindult a krónikaírás a községekben. Ehhez segítségként kérdésgyűjteményt adott közre.

Éveken át készítette a Pécsi Rádióban, mint a hagyománykutató munkaközösség tagja a Három megye krónikája című műsort (Baranya, Somogy és Tolna) a táj múltjáról, értékeiről, jelentősebb személyiségekről. Baranyai útikalauzok és egyéb idegenforgalmi kiadványok megírása és megjelentetése fűződik nevéhez. Ezek a kiadványok magyar és német nyelven is megjelentek.

Huszonöt esztendőn keresztül rovatvezetőként irányította a Baranyai Művelődés című negyedéves kiadvány rovatát, az *Ismerd meg Baranyát!*, melyben számos dolgozatot írt baranyai témákról: Tinódi Lantos Sebestyén; Katonalevelek egy porráégett baranyai végvárból; Világhódító Szulejmán turbéki síremlékének pusztulása; Ibafa egykori váráról; Egy szulimáni „boszorkány” pöre; A természet szeretete és védelme az ifjúsági oktatásban és a pedagógusképzésben stb.

1992 júliusában Pécsen rendezték meg a XX. Országos Honismereti Akadémiát, melynek szervezésében, előkészítésében részt vett dr. Vargha Károly is a Baranya Honismereti Egyesület örökös tiszteletbeli elnöke. Az Akadémiára előadással is készült: Személyiségek és közösségek a honismereti mozgalomban címmel. A Honismeret 1992/6. száma, többek között azt írja róla: „Tanszékvezető főiskolai tanárként nemcsak a hazai német nemzetiség történelmének és műveltségének lett országos híré és rangú szakembere, de azzal is szolgálta hivatását, hogy diákok ezreit, talán tízezreit töltötte fel tudással, elkötelezettséggel. A baranyai élénk honismereti élet az ő vezetői képességének, tanító szervező- és irányítómunkájának köszönhető”.

Az utolsó, életművét összegző kitüntetést, a Pro Civitate díjat 1992 szeptemberében vehette át.

Egykori szobája falán ez a felirat volt olvasható: *Wer Wissen möchte, wer er ist, muss fragen, woher er kommt, dann weiss er, wohin er geht.* (Aki tudni akarja kicsoda, fel kell tennie a kérdést, honnan jön, mert csak akkor tudja, hová tart.) Varga Károly hitére, teljes életét kitöltő munkásságára ez így igaz.

Csodálatosan gazdag életutat járt be a sokoldalúan képzett tudós. Számomra rejtély marad mindörökké, honnan volt ennyi energiája kapott küldetésének teljesítésére? Ha a Gondviselő kiporciózza 4-5 embernek mindazt, amit ez a szerény ember a vállára vett, ők mind ahányan hírességei lennének tudományos életünknek, ezért joggal mondhatjuk: Örülj Szentlászló, örülj Zselicség, nagy fiat adtál a hazának!

Dr. Simor Ferenc

Felhasznált irodalom: Dr. Nádor Tamás: Dr. Vargha Károly. Honismeret 1992. 6. szám 7. old.

„Az élő Rákóczi”

2003. április 25–27 között az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, a Szatmárnémeti Kölcsey Kör, Szatmár Megye Művelődési Igazgatósága, Nagykároly Polgármesteri Hivatala, Tárpa Nagyközség Önkormányzata, az Anyanyelvi Konferencia és a Magyar Értelmisség Kárpátaljai Közössége rendezésében történelmi tanácskozársra és megemlékezésre került sor.

Szatmárnémetiben Muzsnay Árpád, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület alelnöke és Egyed Ákos akadémikus az Erdélyi Múzeum Egyet elnöke köszöntötte a résztvevőket és érdeklődőket, megfogalmazva a három napos rendezvénysorozat alap gondolatát: „Isten-nel a hazáért és szabadságért”.

Az egész napos tanácskozás moderátorai Takács Péter egyetemi docens, Köpeczi Béla akadémikus, R. Várkonyi Ágnes, valamint Magyar András egyetemi tanárok voltak.

Néhány elhangzott előadás témája a teljesség igénye nélkül: *Magyar András* (Kolozsvár): Rákóczi erdélyi hadseregének néhány jellemző vonása; *Takács Péter* (Nyíregyháza): „...sok szegény instansok...” – A Felső-Tiszavidék kurucainak folyamodványai II. Rákóczi Ferenchez; *Adam Jan* (Eperjes): Sáros vármegye a Rákóczi-szabadságharc végén; *Pomogáts Béla* (Budapest): Rákóczi a szépirodalom tükrében; *Tamás Edit* (Sárospatak): Kassától Sárospatakig.

A tanácskozás szünetében a résztvevők megtekinthették a Megyei Múzeum néprajzi részlegében megnyílt „Kuruckori emlékek a Szatmár Megyei Múzeum tulajdonában” című kiállítást.

Másnap, április 26-án megemlékezés és koszorúzás volt a Majtényi síkon, a domahidai vasútállomás mögötti emlékműnél, ahol az EMKE alelnöke köszöntője után Bálint-Pataki József, a HTMH elnöke, Katona Tamás történész (Budapest), Kolár Péter a CSEMADOK ügyvezető elnöke, Köpeczi Béla akadémikus (Budapest), Markó Béla, az RMDSZ elnöke, Pomogáts Béla, az Illyés Közalapítvány elnöke, Riedl Rudolf, Szatmár Megye prefektusa, Szabó Vilmos politikai államtitkár (Budapest), valamint George Vulturescu, Szatmár Megye művelődési felügyelője szolt az egybegyűltekhez. A megemlékezést színesebbé tették a helyi kórusok, szavalók és együttesek, melyek Rákóczi-korabeli műveket mutattak be.

Ezt követően a sokaság ellátogatott a Károlyi család kaplonyi kriptájába (házigazda: Kühn Pál kanonok), a nagykárolyi múzeumba (házigazda: Bekő Tamás, Nagykároly polgármestere és Babos Krisztina muzeológus), ahol Németi János történész ismertette a látottakat.

Az esti órákban Tarpán Esze Tamás felújított szobrának koszorúzásával folytatódott a tisztelegés.

A második napot, a tarpai Művelődési Házban a „Szená-torok” (a Magyar Országgyűlés kórusa, karnagy: Iványi Tamás) fellépése, valamint a „Bakony erdön hull a levél, fúj a szél”, a szatmári Harag György Társulat irodalmi összeállítása tették emlékezetessé. Másnap Tiszapéterfalvára látogattunk, ahol megkoszorúztuk a tiszaujlaki Turul emlékművet. Itt Dupka György, a MÉKK elnöke üdvözlő szavai után többek között Szabó Vilmos politikai államtitkár, Revák István megyei elnökhelyettes, Gajdos István parlamenti képviselő, az UMDSZ elnöke, Kötő József, az EMKE elnöke emlékezett a Rákóczi-szabadságharcra, az első győztes csatára.

Nagy érdeklődés kísérte Bíró Andort, aki a Turul-emlékműről szolt, amit 1906-ban lepleztek le. A halmot, melyen a csőrében kardot tartó Turul-madár bronz figurája emlékeztet a di-cső múltira, a legenda szerint ötvennégy megye földjéből emelték. Az emlékmű átvétele a XX. század első felének viharait, míg nem a „felszabadító” szovjet rendszer ledöntötte, megsemmisítette. Bíró Andor, a vidék tsz-elnöke karrierje és szabadsága kockáztatásával sok éves kilincseléssel, személyes kapcsolatainak latbavetésével elérte, hogy az emlékművet a helybeli lakosság anyagi hozzájárulásával, 1989-ben visszaállították. Azóta minden év harmadik júli-us vasárnapján itt van a kárpátaljai magyarok és a velük szimpatizáló ruszinok találkozója. A koszorúzást Nagy Csaba tárogatóművész muzsikája kísérte.

A megemlékezés a tiszapéterfalvi Polgármesteri Hivatal tanácstermében folytatódott, ahol Illyés István polgármester üdvözlő szavai után kezdetét vette a „Rákóczi hagyományok ápolása s Kárpát-medence országainak magyarsága körében” című konferencia. Itt Dupka György, Muzsnay Árpád, Tamás Edit tartottak vitaindító előadást. Ezután került sor Minya József, a Móricz Zsigmond Művelődési Egyesület elnökének szavaival a nagyközség központjában emelt emlékoszlop leleplezésére. A két kuruckardot ábrázoló, márványtáblás emlékoszlop az 1703-ban II. Rákóczi Ferenc zászlaja alá bevonult és hősi halált halt nyolcvan helybeli kurucnak állít emléket.

Délután Katona Tamás vezetésével folytatódott a tanácskozás. Az eszmecsere során felszó-laltak a régió Rákóczi-kutatói: Gortvay Erzsébet irodalomtörténész, Szöllősy Tibor helytörté-nész, Vári Fábíán László folklórkutató, Zubánics László helytörténész.

A háromnapos ünnepély- és megemlékezés-sorozat az időszaki kiállítások és kiadvány-ok tették még tartalmasabbá.

Feltétlenül köszönet és elismerés illeti a rendezvény támogatóit: a *Communitás Alapítványt*, a *Határon Túli Magyarok Hivatalát*, a *Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumát*, a *Romániai Művelődési Minisztériumot*, *Szatmár Megye Tanácsát*, *Tarpa Nagyközség Polgármesteri Hivatalát*, *Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Önkormányzatát*, az *Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetséget*, a *Tiszapéterfalvi Polgármesteri Hivatalt*, a *Móricz Zsigmond Művelődési Egyesületet*, a *Tiszaháti Tájékoztató*, valamint a *tiszapéterfalvi vállalkozók csoportját*.

Elismerést és köszönetet érdemelnek a rendezvények szervezői: *Muzsnay Árpád* (Románia), *Farkasné Takács Ilona* (Magyarország) és *Dupka György* (Ukrajna).

Dr. Szöllösy Tibor

Díjátadás a díszteremben

A XXXVIII. Istvánffy Gyula Megyei Honismereti Gyűjtőpályázat díjait ünnepélyes keretek között osztották ki Miskolcon, a megyeháza dísztermében. Ez alkalommal ketten vehették át az Istvánffy-díjat: *Beri Béla* Ózd és *É. Kovács László* gömörészőlősi helytörténész.

A felnőtt kategóriában 21 pályázat volt. Megosztott díjat kapott *Kunt Gergely* (Töredékek a diósgyőri izraelita hitközség életéből), *Alabán Péter* (Gazdálkodás és társadalom Domaházán a XIX–XX. században), *iff. Vass Tibor* (Ózd úszóspartja: Timai olimpia Ózdon 1941. szeptember 6–7.) és *Molnár Mihály* (Köszöntjük Gömörben – Emlékművek, emléktáblák, emlékoszlopok, szobrok a magyarországi Gömörben.)

Az Életút kategória 10 pályázatából a következő szerzőket díjazták: *Boros Anikó* (Zemplén szívében a XX. század végén. Egy közgazdasági mérnök visszaemlékezései a Sátoraljúj helyi Dohánygyárban eltöltött éveiről), *Petrán Lajos* (Matyóföld első polihisztorja. Dr. Lukács Gáspár élete és munkássága), *Kónya Béla* (Határszemle, Ózd és vonzáskörében történelmileg kialakult nagyüzemi mezőgazdaság működése 1960-tól a rendszerváltásig), *Veszélouszky Viktor* (Hadifogságom története. Emlékeim 1944–1946-ból).

Különdíjjal jutalmazták *Répauszky Zoltánt* Mezőkövesd és vidéke (1897–1944) – Mezőkövesdi Újság (1998–2002) Iskolatörténeti sajtóbibliográfia című munkájáért és *Petik Rezsőt*, aki a Hegyköz szlovákjairól írt tanulmányt.

Az ifjúsági kategória 13 pályázója közül a díjazottak: *Barnóczki Szabolcs*: A hagyományos sertésvágás Abauj-megye Rakaca-völgyi falvaiban. (Krasznokvajdai Általános Iskola, felkészítő tanár Kiss László), *Hangó Pál István*: Az aggteleki református egyház története. (Lévay József Református Gimnázium, Miskolc, felkészítő tanár: Csanálossi Béla), *Pálovics Eszter*: Egy férfi Sajókazincről. (József Attila Gimnázium, Ózd, felkészítő tanár: Tuzáné Mák Zsuzsanna).

Pénzjutalmat kapott: *Bán József* (A mezőkövesdi matyók által végzett, a mezőgazdasággal kapcsolatos imák, ájtatosságok; az esztendő nevezetes (jeles) napjai, hónapok szerint), *Benhardt Gyula* (Kossuth Lajos és kora a postai alkalmi bélyegzéseken), *Bodon Gabriella* (A Bodon család ezer éves története), *Bukodi Józsefné* (Az Avilai Szent Teréz templom története és kapcsolata három amatőr művésszel), *Palánczné Sipeki Andrea* (A gyermekélet és gyermekjátékok változása Abauj-ban. Az iskolai élet hagyományai), *Urbán Anikó* (Gömörvidék élő néphagyománya), *Csanálossi Béla* (Miskolci művelődés a Reggeli Hírlap tükrében az 1930-as években), *Iglói Gyula* (A Deszkatemplom újjászülése a sajtó tükrében), *Korényi Lajos* (Az ózdi Erkel Ferenc Zeneiskola 50 éves története), *Lakatos Mihály* (Ózd gyógyító völgyei), *Makán Ferencné* (Pályázat), *Papp Sándorné* (Karácsonyi szokások régen és ma Serényfalván), *Rácz Győző* (Amiről régi képeslapok tudósítanak: Hogyan lett a Piactérből Fötér? Putnok város főterének alakulása 1906–2002-ig a korabeli képeslapokon bemutatva), *Sinkó Csaba* és családja (Gyökereink. Bükkzentlászói emlékek, töredékek), *Szabó Éva* (Támadás a forradalmi Magyarország ellen. Nemzetiségi mozgalmak, 1848).

Az Életút kategória jutalmazottjai: *Balázs András* (Gömörben születtem), *Bányász Józsefné* (egy 70 éves tanárnő visszaemlékezései), *Boczi József* (Gyermek- és ifjúkorra való visszaemlékezései; Szerencse fel, szerencse le, ilyen a bányász élete!) *Molnár Istvánné* (Amikor már több

a volt mint a lesz). Nyugdíjas éveim), *Palánczné Sipeki Andrea* (Női sorsok a XX. század derekán falvédőfeliratok tükrében).

Az ifjúsági kategória jutalmazottjai: *Bak Nikolett* (Aggteleki Általános Iskola): Présházak és pincék; *Bolyki Zsuzsanna* (József Attila Gimnázium, Ózd): A „Lapos” Bolykiak; *Bredán Zsófia* (Ságvári Endre Gimnázium, Kazincbarcika): Múcsony görög katolikus temploma; *Gyuricza Kitti* (József Attila Gimnázium, Ózd): Visszaemlékezés a holocaustra; *Hossó Ramóna* (József Attila Gimnázium, Ózd): Visszaemlékezések a II. világháborúra; *Makkai Viktória* (Ságvári Endre Gimnázium, Kazincbarcika): Az életfordulókhoz kapcsolódó ünnepi szokások régen és ma; *Nagy György Dávid* (Ságvári Endre Gimnázium, Kazincbarcika): Rudolftelep és a rudolftelepi bányászat története, Takács István ny. bányavezető, naiv művész életrajza; *Regecz Csilla-Kovács Eszter* (Aggteleki Általános Iskola): Nagy és a horgolás; *Rőczei Imre* (Aggteleki Általános Iskola): Traktorozás Aggteleken; *Simkó Zsófia* (Fráter György Katolikus Gimnázium, Miskolc): Eltűnt idők nyomában. Regék-mondák Bükk-szentlászlói népköltészetéből.

Az elismerést Kormos Dénes, a megyei közgyűlés elnöke adta át, további sok sikert kívánva a honismereti munkához.

Kerékgyártó Mihály

In memoriam Zólyomi József (1933–2003)

Dr. Zólyomi József néprajzkutató, 1958-tól a Palóc Múzeum muzeológusa, 1960-tól 1991-ig igazgatója és egyben – a megyei múzeumok 1962. évi tanácsi fenntartásba kerülésétől az igazgatóság Palóc Múzeumból való 1970-es évek elejei elköltöztetéséig – megyei múzeumigazgató. Kereken hetven évet élt.

Vasutas családból származott. A Nógrád megyei Herecsényben született, elemi iskoláit a ma Szlovákiához tartozó Nagysallóban, gimnáziumi tanulmányait Balassagyarmaton és Újpesten végezte. Számomra nem jelentéktelen, hogy egyformán a Könyves Kálmán Gimnázium tanulója voltunk, mint ahogy egyetemi tanulmányainkat is egyaránt Eötvös Lóránd Tudományegyetem Néprajz Szakán fejeztük be, ő 1957-ben.

Dr. Zólyomi József igazgató úr csaknem fél évszázados meteorológusi tevékenysége gerincét a nógrádi palócok és az itt élő etnikumok hagyományos műveltségének módszeres föltárása jelentette. Mindeközben figyelme kiterjedt azokra a tradicionálisan összetartozó nógrádi, honti területekre is, amelyeket a trianoni országhatár elválasztott. Ez a ma igazán korszerű regionális érdeklődés és kulturális megközelítés nagy eredménye tudományos-muzeológusi életművének. Minden eszközzel a saját táj, saját település megismerésére és megismertetésére törekedett mind gyűjteményszervező és fejlesztő munkásságában, mind publikációs tevékenységében. A száz körüli tudományos és tudományos ismeretterjesztő írása sorában természetesen megtalálható a szülőfalu, Herecsény történeti, néprajzi monográfiája, és a felnőttkori település, Balassagyarmat önálló kötetben való bemutatása.

Fő kutatási területe a Nógrád megyei parasztság tárgyi kultúrájának vizsgálata volt, aminek fontosabb részterületeit az állattartás, földművelés, építkezés, lakáskultúra jelentették. Fontos tanulmányai jelentek meg az állattartásról – köztük a tejnyerés- és tejfeldolgozásáról, általában az állat hasznáról, a pásztorokról, az állattartás építményeiről – települési, kistérségi és nagytáji kutatásairól, Nógrád megye földművelésének XVIII–XIX. századi történetéről, a levéltári forrásokból föltárható Nógrád megyei népi építészetéről, Nógrád megye lakástextíliáiról és a palócföld népi bútorairól. De mint a teljességben gondolkodó kutató, igen-igen fontos folklóradatokkal is gazdagította a tudományt, és önálló folklorisztikai publikációkkal is jelentkezett. Foglalkozott az emberi élet fordulóihoz és a naptári ünnepekhez kapcsolódó népszokásokkal, és nem elhanyagolható gyűjtőtevékenységet folytatott a népi vallásosság területén, műtárgyakat és adatokat illetően egyaránt. Dr. Zólyomi József tudományos tevékenysége

gének egyik legjelentősebb sajátossága és produktuma, hogy a nógrádi parasztság történetének, társadalomszerkezetének, tárgyi-szellemi kultúrájának föltárása során nem elégedett meg a terepmunka adatközléseivel, hanem időt és fáradságot nem kímélve, mélyreható levéltári kutatásokat is folytatott. Ennek eredményeként a hagyományos társadalomra tett közvetlen megállapításai nemcsak két-három emberöltő időszakára érvényesek, hanem az írásos források feldolgozásával képes volt a műveltség jellemzőit és alakulását visszakövetni egészen a XVIII. század elejéig. Mélyreható kutatásokat végzett a hagyatéki leltárak földolgozásakor mind egy dejtári parasztgazda, mind pedig Nógrád megye kereskedői esetében. Ide kapcsolódik a füleki nemesek 1663-ból datált kárvalomásainak publikálása is.

Dr. Zólyomi József szakmai életútja során folyamatosan figyelmet fordított a Nógrád megyei szlovák és német nemzetiségekre. Az 1970-es évek elején jelentette meg írását a szlovákok Nógrád megyei letelepedéséről, néhány év múlva e népcsoport hagyományos viseletkultúráját mutatta be, majd egy évtized alatt összegyűlt kutatási tapasztalatait összegezte a Nógrád megyei szlovákokról készült átfogó tanulmányában. Az 1980-as évek második felében a német nemzetiség történeti néprajzi kutatását végezte nagy intenzitással, és a széleskörű eredményalkotás érdekében közös terepkutatást szervezett regionális és országos szaktekinélyek bevonásával.

Tanulmányai, cikkei országos folyóiratokban, többek közt az Agrártörténeti Szemlében, a Ethnographiában, a Néprajzi Közlönyben, Néprajzi Értesítőben és a Honismeretben, regionális kiadványokban, mint az úgynevezett Palóc Kutatás köteteiben, valamint megyei periodikákban, mint a Palócföldben, a Nógrád Megyei Múzeumok közleményeiben, majd évkönyvekben, a Múzeumi Mozaikban, a Balassagyarmati Honismereti Híradóban, a Nógrád Megyei Levéltár és a Nagy Iván Történeti Kör kiadványaiban és nem utolsósorban a helyi, megyei sajtóban jelentek meg. Ez utóbbi közléseivel és múzeumi kiállításával nagyban hozzájárult a nógrádi népelet népszerűsítéséhez.

Zólyomi József újabban a Nógrád megyei parasztság lakástextiljei közel 300 éves történetének monografikus feldolgozását végezte el, és megírta megyénk népművészeti monográfiájának több fejezetét. Nyugdíjas éveiben, szakmai alkotótevékenysége különös intenzitással folytatódott. Az említett munkák mellett az utóbbi években számos környékbeli település történeti-néprajzi összefoglalóját készítette el (Hercesény, Órhalom, Csitár, Nógrádmarcfal, Patvarc). Ez évben készített összefoglalást a belső-cserhádi települések folklórjáról, a kéziratot még kórházi kezelése idejére is bekérte, megjelentetésére azonban már nem maradt ideje.

Mindezeket túl nem elhanyagolható tudományszervező tevékenysége sem, hiszen több, mint harminc éven át igazgató volt, irányítva megyénk (Nógrád) néprajzi és városunk (Balassagyarmat) történeti kutatásait, de kereken tíz éves megyei igazgatása során a régészeti és szélesebb körű történeti vizsgálatoknak is szervezője, irányítója volt.

Dr. Zólyomi József nehéz idők tanúja és szerény alakítója volt. Nehéz, igazán ki sem beszélt élménye, tapasztalása volt, amikor a politikai-közigazgatási szempontú, 1970 körüli múzeumi átszervezés során megyei múzeumigazgatóból visszaminősítették, és múzeuma gyűjteményeit széttelepítették. Több, mint másfél évtizedes ismeretségünk során mindig vidámságra, jó kedvre törekedő embernek ismertem, de mélyből jövő nevetését az életút negatív élményei is artikulálták.

Megható élményt jelentett számomra, amikor 1999-ben megyei Madách-díjasként és 2002-ben megyei Szontágh Pál-díjasként tiszta, szinte gyermeki örömmel nyugtázta az elismerést.

A szakmai áttekintés mellett összességében is meggyőződésem, hogy dr. Zólyomi József szorgalmas, szerény és következetes életútja során összegyűjtötte azon municiókat, amelyekkel a földi élet végén a vég nélküli életben részesülhet.

Limbacher Gábor

Meghalt a Tanító néni – Lukács Anna halálára

Messziről érkezett a hír: meghalt a Tanító néni. Csak ennyi volt az üzenet, mégis tudtam kiről van szó. S tudtam azt is, nagy veszteség ért bennünket.

Székelyföldön, egy Ivó nevezetű, önálló közigazgatás nélküli, kicsi faluban halt meg Lukács Anna, a Tanító néni.

Aki már járt ebben, a Hargita lábánál fekvő, Zetelakához tartozó településen, aki megismerte az itteni emberek kemény életét és küzdelmét a mostoha viszonyokkal; aki látta ezt a csodálatos tájat, aki csak egy kicsit is elidőzött itt, az biztosan találkozott Vele, s tudja: Annus nénivel volt teljes Ivó.

Korondi lány volt, s Lukács Dénes tanító férjeként került Ivóba. Rátermettségének köszönhető, hogy hamarosan Ő lett az összevont osztályos általános iskola igazgatója. Nem foglalkozása, de hivatása, élete értelme volt a tanítóság. Tanította a kicsi székely leánykákat és legénykéket betűvetésre, számolásra, versre, énekekre. S ennél sokkal többre. Szóval és tettel, példamutatással emberségre, hazaszeretetre. Minden kulturális műsort Ő szervezett. Fontos volt Neki, hogy pallérozza népe szellemét. Ő szorgalmazta, hogy az ivói iskola felvegye Székely János író, költő nevét. Az Ő érdeme, hogy Ivóban két Kalendárium is megjelent. Gyűjtötte, szerkesztette az anyagot, s általa újraalkotta a falu szellemi közkincsét. Nemcsak pedagógus volt, Ő volt a szellemi központ Ivóban.

Ismert minden családot, tisztában volt örömeikkel, problémáikkal. Tudta, melyik gyermek jár derékig hóban hat kilométer távolságból az iskolába. Tudta, milyen gyógyszer kell a beteg nagymamának. Tudta, hol vannak szűkében még a kenyérnek is. Ügyes-bajos kérdéseikre Tőle várták a választ az emberek. Tőle kérdezték meg, hogyan kell elintézni valamilyen hivatalos ügyet. Ismerte a falu minden gondját és örömét. Szívén viselte népe sorsát. Segített, ahol tudott.

Igazi nagyasszony volt. Szeretett irányítani. De mindenkit meghallgatott és mindenkinek a véleményére kíváncsi volt. Takaros háztartást vezetett. A látogató mindig kapott Tőle süteményt, lekvárt, szörpöt vagy valami más finomságot.

Egész életét arra tette fel, hogy felemelje népét. Szerette és tisztelte Őt felnőtt és gyerek, tanügyi előjárói, mindenki, aki ismerte. Személyes példája messze túlmutatott a falu határain. Ő volt a Tanító. Minden székely és minden magyar tanítója. Ő volt a Tanító néni.

Az ivói temetőben eggyel több lett a kereszt. De ezzel a kereszttel Ivó kevesebb lett. Sokkal kevesebb.

Romhányi András

Lukács Anna: Végrendelet (részlet)

*Hogyha meghalok,
Meghagyom előre,
Nincs nekem szükségem
Cifra márvány kőre.
A keresztet, melyet
vállamon hordtam,
Tegyék sírom mellé,
Mely alatt a porba omoltam.*

*Hogyha meghalok,
Meghagyom előre,
Nincs nekem szükségem
Kripta temetőre.
Sírom helye legyen
az ivói temető zöldje,
Koporsómra hulljon
drága Erdély hazám
vértől ázott földje.*